

Taleyn çox sınaqlarından çıxmışdı. Həyata yenice göz açar-açmaz qismətinə didarlıqlı yazılmışdı. Doğuluğu yerlərdə, Arazın o təyində həmin dövrədə hökm süran aclıq, qıtlıq ucbatımdan bir çox həmətənləri kimi, onun da ailəsi dərdli Arazın bu tayına pənah gətirmiş, çətin uşaqlıq, gənclik çağları Gənəcə şəhərində keçmişdi. Atasını itirəndən 10 yaşı təzə tamam olmuşdu. Atasız qalsa da, həyatın burulğanlarına sınaq gərib, iti zehni, çalışqanlığı ilə əvvəl itibar, sonra orta təhsilini uğurla başa vurdu. Şərəfli bir ömür yolunun yolcusu oldu, o yolu zəhmətlə, min bir əziziyətlə, amma son dərəcə ləyaqətlə addımladı, məhsuldar yazıçı, dəyərlər alım, həmişə sevilən bir müəllim ömrü yaşadı. Təmizlik, sadəlik mütəssəməsi olan bu böyük insanla hesablaşdırılar, fikirlərinə hörmətlə yanaşdırılar. Qətiyyətli arqumentlərlə mübahisəli məsələlərə son nöqtəni qoymağı bacardı, zəngin mənəvviyatı, ağayana davramış, ziyanlı ləyaqatlı yetirmələrinə, müasirlərinə müminənə oldu, fəaliyyətlə səzindən əsl manasında bir həyat məktəbi yaratdı. Sadəliyinə, təvazökarlığına, xeyrxahtıma görə onu həmi sevdı.

"12 il bundan əvvəl sərin bir may axşamında Avropanın mərkəzində böyük şəhərin ərəsə çəkilmis uca binaları arasında kitab tonqalı qalanı. Yaraşıqlı geyinmiş, cəld ve gözüqanlı adamlar odun başına fırlanır, maşınların daşıyıb gətirdiyi cildcildəsərləri alovun ağızına verirdilər. Əsrlər boyu insan övladının yaratdığı parlaq fikir və yüksək hiss ifadə edən nə varsa, hamısı oda atılırdı. Tonqal böyüdü. Alov ejdahə kimi nərə çəkdi. Onur zəhəri ağızından çıxan acı tüstü qaranlıq girdəkimi kimi uzaqaraq göylərə yüksəldi, şəhərləri, ölkələri büründü, dünənaya bələ və fəlakət kölgəsi saldı. Cəhənnəm bələ tiki... Bütün xalqlar, bütün səadət əhli güneşə silahlanaraq, zülmət üstüne hücumaya keçdi. XX əsrin cəhənnəmi, fəsizmin təcavüz yuvası, qara və qanlı əsərət sarayı, qan və sümük-dən tikilən zülm və zülmət qalası milyon əllerin zərbəsi ilə kökündən dağıdı. Cəhənnəm belə uğurladı!". İkinci Dünya müharibəsində qələmini sünğüye çevirən Azərbaycan ədiblərindən biri Mir Cəlal publisistik məqalələrinin birində fəsizmin cinayətlərə dölu tarixini əfsanəvi cəhənnəm məhfum ilə bağlayaraq, onun dağlığı məhiyyətini məhz bələ ifşa edirdi. Müharibə başlayandan yaradıcılıq aləmində özünü kifayət qədər tanıdan Mir Cəlal "məşət romantikası" deyilen mövzulardan uzaqlaşaraq günün vacib tələblərinə cavab verən əsərlər yazıb-yaradırdı. Onun "Vətən yaraları" həkayəsinin baş qəhrəmanı, düşənənin alqana boyadığı sovet əsgəri ağır yaraların verdiyi əzabdan usanır, əksinə, ikinci ömür istəyir, cümlü vətənən derdlerinə çarə etmək, çətin günlərdə ona dayaq olub ağır yaralarını saqlamış arzusundadır. Öz qəhrəmanının yaralarını vətənin köksünə vurulmuş yaralar kimi təsvir edən Mir Cəlalın bu həkayəyə yaratdığı ümumiləşdirmə isə uğurlu təsirliyidir...

Yazıya müharibə mövzusu ilə başlamagımız, xüsusilə fəsizmələ mübarizəni ön plana çəkməyimiz

Mir Cəlal: ürəkləri, düşüncələri fəth edən bənzərsiz müəllim

İlk qələm təcrübələrinə hələ texnikum tələbəsi ikən başlayan Mir Cəlal kiçik həkayəye överklerini o dövrün "Qızıl Gənəcə", "Gənəc işçisi", "Hücum" və "Ədəbiyyat cəbhəsində" kimi metbu orqanlarında çap etdirir, əsərlərində bütün qələm sahiblərinən məşğul edən en başlıca mövzulara müraciət edərək inqilabın Azərbaycana gətirdiyi ab-havani göstərir, köhnəliklə yenilik arasındakı mübarizənin bədii təsvirini verir, keçmişin acınacaqlı lövhələrinə müqayisəsində yenini təqdir edirdi. "Mirzə", "Sara", "Həkim Cinayətov", "İlk günlər" həkayələrində sovet hakimiyətinin ilk çağlarında Azərbaycanda gedən mədəni qurculuq işlərindən səhəbət açılır. Müəllif kənddəki komsomol özyənin katibi Cəmil, şura sədri Telli xa-

ictimai zülmə etiraz edən kəndlilər, coşub dalğalanan xalq qəzəbi, yəni qüvvələrin qələbəsile biten gərgin mübarizə işqləndirilir. Mərdan, Sona, Bahar obrazları yalnız bir ailənin üzvləri deyil, xalqımıza məsus en nəcib hiss və duyuları, alıcınlığı, işi, azadlıqla olan qüvvəti mövəlli təcəssüm etdirirən bədii obrazlardır. Müəllif bu obrazların daxili aləminə vararaq onların duyğu və düşüncə tərzlərini gözönünde canlandırır, nakam talebi Baharın faciəsinə haqsızlığını qurbanı olan gənclərin ümumi faciəsi kimi təqdim edir. Tənqidçi Mesud Əlioğlu "Bir gənəcən manifesti", yaxud "Göz yaşı romanı" adlı məqələsində haqlı olaraq bu faciəni böyük ürək ağrısı ilə xalqın faciəsi kimi göstəridi: "...onun adı Bahardırısa da, həyati tutqun və şaxtalı bir

Bilik və elm təşənəsi olan gənc yaşıcı 1928-ci ildə Gənəcə müəllimlər seminariyini bitirdikdən sonra ibtidai məktəbdə müəllimlik fəaliyyətinə başlayır, qısa zamanda direktor vəzifəsinə irəli çəkilir. O, 1930-cu ildə Tatarstanada gedir, Qazan şəhərində Dövlət Universitetinin dil və ədəbiyyat fakültəsində təhsil alır və ali məktəbdə dərs vermək hüququnu qazanır. 1935-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnsti-tutunun aspiranturasını bitirir, bir müddət SSRİ Elmlər Akademiyasının Azərbaycan filialında işləyir, namizədlilik dissertasiyası yazır. 1940-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Elmlər Şurasında müvəffəqiyyətlə "Füzulinin poetik xüsusiyyətləri" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi alır. Onun rus klassikləri haqqında mə-

qif Vəliyev, Firdun Hüseynov, Cəlal Abdullayev, Təhsin Müttəlimov, Xəlid Əlimirzəyev, Elçin Əfəndiyev, Nəriman Həsənzadə və başqalarının elmi rəhbəri, məsləhətçisi olmuş, onların bir çoxunun qolundan tutub auditoriyaya aparmış, dərəmələri üçün kafedra müdürü kimi onlara xeyr-dua vermişdir. Öz tələbələrinə qarşı son derecə tələbkar olan Mir Cəlal o qədər də həssas və qayğış müəllim idi. Sayseçmə yetirmələrinə həmişə etibar edir, etimad göstərir, elmi fəaliyyətə başladıqları ilk dövrə onları bir növ sınaqna çəkirdi. Bəzən tələbələri ilə birgə həmmüəllif olaraq kitabları haqqında bir sira maraqlı məqalə və reylər nəşr etdirmiştir. Məsələn, hez 1967-ci ildə o, istedadlı tələbələrindən biri olan Firdun Hüseynovla birlikdə "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı" dərsliyini, bundan üç il sonra yə-

heç de təsadüfi deyil. Çünkü ədibin söylədiyi fikirlər bu gün üçün da aktualdır: "Cəhənnəm belə uğurladı!", - deyən müəllif almanın faşizm üzərində qələbənin əhəmiyyətini göstərmək istəyib. Əsərdə isə faşizmin kökü tam kəsilməyib, o, bu gün de yaşayır. Xalqımıza min cür müsibətlər yaşadan ermeni faşizminin timsalında. Dövlət başçısı İlham Əliyevin dediyi kimi: "Ermeni faşizmi - faşizmin en yüksək nöqtəsidir". Bütün dünya üçün təhdid olan erməni faşizmına qarşı Mir Cəlalın dediyi kimi: "bütün xalqlar, bütün səadət əhli güneşə silahlanaraq" mübarizə aparmalı, zülmün, zülmətin qalasını kökündən dağıtmalı...

UNESCO-nun Baş konfransının 34-cü sessiyasında gərkəmləşən fəsizmin cinayətlərə dölu tarixini əfsanəvi cəhənnəm məhfum ilə bağlayaraq, onun dağlığı məhiyyətini məhz bələ ifşa edirdi. Müharibə başlayandan yaradıcılıq aləmində özünü kifayət qədər tanıdan Mir Cəlal "məşət romantikası" deyilen mövzulardan uzaqlaşaraq günün vacib tələblərinə cavab verən əsərlər yazıb-yaradırdı. Onun "Vətən yaraları" həkayəsinin baş qəhrəmanı, düşənənin alqana boyadığı sovet əsgəri ağır yaraların verdiyi əzabdan usanır, əksinə, ikinci ömür istəyir, cümlü vətənən derdlerinə çarə etmək, çətin günlərdə ona dayaq olub ağır yaralarını saqlamış arzusundadır. Öz qəhrəmanının yaralarını vətənin köksünə vurulmuş yaralar kimi təsvir edən Mir Cəlalın bu həkayəyə yaratdığı ümumiləşdirmə isə uğurlu təsirliyidir...

Bütün yaradıcılığı boyu sevə-sevə müraciət etdiyi həkayə janında yaratdığı nümunələrlə oxuların qəlbine yol tapan Mir Cəlalın əslənə bəzən qələmənən 100 illik yubileyinin rəsmi qeyd olunması ilə bağlı qərər qəbul etmişdi. Bu münasibətlə Azərbaycan Prezidentinin imzaladığı 2008-ci il 31 yanvar tarixli Sərəncamda deyilər ki, milli ədəbi-bədii fikir tarixinin gərkəmləri nümayəndəsi, yazıçı Mir Cəlal Paşayev Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında və onun məzmunca zənginləşməsində mühüm rol oynayıb. Xalq yaradıcılığı ilə klassik bədii ərsin qabaqcıl əhənələrinin vəhdətinin yeni formada yasadıq və ədəbiyyatımızı təzə həyat mövzularla zənginləşdirib.

Gərkəmlə ədib, alim və müəllim. Mir Cəlal bu üç sahənin her birində zirvədə dayanan, coxsahəli fəaliyyətində yüksək nəticələr əldə edən nadir simaldardandır. Onun bu uğurlarının mayasında zəhmətə istedadın vəhdəti dayanırdı.

la, mərkəzdən gəlmis təhkimçi Terian kimi obrazları reğbətə təsvir edir, yenilikləri gözü görürməyən hampa Xanlar, cinayətkar həkim Cinayətov, yalnız su bulandırmaqla məşğul olan səviyyəsiz "müəllim" Mirzə Şəfi kimilərini tənqid atəsinə tuturdu. "Mirzə" həkayəsinin epiqrafında: "İki Mirzə Şəfi var. Birisi - biliyimiz məşhur Mirzə Şəfi, ikinci - mənim məşhur etmək istədiyim Mirzə Şəfidir", - deyə yazan müəllif xalq məaşri orqanlarının, məktəb müdürlərinin gözünü açır, müəllif şərəfinə ləkə olan bəzi kəmsəvad, başəbəla "müəllimləri" onlara tanır, təriyə ocaqlarını belələrindən tezliklə təmizləməye çağırırırdı.

Bütün qələmləri ədəbiyyatımızın elmimizin mövzucu zənginləşməsində böyük rol oynayır. Alim öz elmi, tənqid, publisist məqalələrini sovetlərin ideoloji qadağalarının tüyən etdiyi mürəkkəb və ziddiyətli bir şəraitdə yazır. "Füzulinin poetik xüsusiyyətləri" adlı monografiya üzərində 5 il çalışı- şı Mir Cəlal Füzuli möcüzəsinin sirlərini açmaq, onun sənətkarlıq incəliklərini geniş təhlil etməklə Azərbaycanda ilk füzülüşünə olmaq missiyasını da üzərinə götürür. Bu gənc, istedadlı alım Füzuli həkayələri mürəbbə rühu ilə seçilir. O dövrün maraqlı satirik əsərlərindən olan "Çubük" həkayəsində fəsih Almaniyasında "yüksek" cəmiyyəti bürüyən qorxaqlığı, onun doğruluğu yaltaqlığı, alman baronlarının mənəvi pozğunluğunu keskin satır atəsinə tutur. Ümumiyyətə, Mir Cəlalın o zamanki əsərləri üçün ifşaçı satira və yumor əsas keyfiyyətlər idi ki, bunlar da xalq müdrikliyindən, həzircəvablılıqdan irəli gəldi.

Bütün yaradıcılığı boyu sevə-sevə müraciət etdiyi həkayə janında yaratdığı nümunələrlə oxuların qəlbine yol tapan Mir Cəlalın əslənə bəzən qələmənən 100 illik yubileyinin rəsmi qeyd olunması ilə bağlı qərər qəbul etmişdi. Bu münasibətlə Azərbaycan Prezidentinin imzaladığı 2008-ci il 31 yanvar tarixli Sərəncamda deyilər ki, milli ədəbi-bədii fikir tarixinin gərkəmləri nümayəndəsi, yazıçı Mir Cəlal Paşayev Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında və onun məzmunca zənginləşməsində mühüm rol oynayıb. Xalq yaradıcılığı ilə klassik bədii ərsin qabaqcıl əhənələrinin vəhdətinin yeni formada yasadıq və ədəbiyyatımızı təzə həyat mövzularla zənginləşdirib.

Mir Cəlal müəllim "Azərbaycan ədəbi məktəblər (1905-1917-ci illər)" mövzusunda doktorluq dissertasiyasında ilk böyük təqdimat obyektiindən təqdimatda dörd əsrlərlik bir zaman arayıcında duran aktual problemlə müraciət etmiş, XX əsrin ilk illərində baş vermiş son dərəcə mürəkkəb, bəzən de ziddiyətli ictimai-siyasi hadisələrlə zəngin olan, deyilənləri bu və ya diger formada əks etdirən ədəbi prosesin təhlilini vermişdir. Bu monografiyada ilk dəfə olaraq C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, Ə.Haqverdiyev, M.Hadi, A.Səhət, A.Şaiq, Ə.Nəzmi, Ə.Qəməkşər, M.S.Ordubadi, S.Mənsur və digər qələm sahibləri-

qələmləri ədəbiyyatımızın elmimizin mövzucu zənginləşməsində böyük rol oynayır. Alim öz elmi, tənqid, publisist məqalələrini sovetlərin ideoloji qadağalarının tüyən etdiyi mürəkkəb və ziddiyətli bir şəraitdə yazır. "Füzulinin poetik xüsusiyyətləri" adlı monografiya üzərində 5 il çalışı-

şı Mir Cəlal Füzuli möcüzəsinin sirlərini açmaq, onun sənətkarlıq incəliklərini geniş təhlil etməklə Azərbaycanda ilk füzülüşünə olmaq missiyasını da üzərinə götürür. Bu gənc, istedadlı alım Füzuli həkayələri mürəbbə rühu ilə seçilir. Yazmaq böyük cəsədən tələb edir. Təsədüfi deyil ki, özündə bəsərənən qələmənən 100 illik yubileyi təqdim etdi. Mir Cəlal 1947-ci ildə isə "Azərbaycanda ədəbi məktəblər (1905-1917-ci illər)" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir və bir il sonra professor elmi dərəcəsi verilir.

"Füzulinin poetik xüsusiyyətləri" adlı monografiya üzərində 5 il çalışı- şı Mir Cəlal Füzuli möcüzəsinin sirlərini açmaq, onun sənətkarlıq incəliklərini geniş təhlil etməklə Azərbaycanda ilk füzülüşünə olmaq missiyasını da üzərinə götürür. Bu gənc, istedadlı alım Füzuli həkayələri mürəbbə rühu ilə seçilir. Yazmaq böyük cəsədən tələb edir. Təsədüfi deyil ki, özündə bəsərənən qələmənən 100 illik yubileyi təqdim etdi. Mir Cəlal 1947-ci ildə isə "Azərbaycanda ədəbi məktəblər (1905-1917-ci illər)" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir və bir il sonra professor elmi dərəcəsi verilir.

"Füzulinin poetik xüsusiyyətləri" adlı monografiya üzərində 5 il çalışı- şı Mir Cəlal Füzuli möcüzəsinin sirlərini açmaq, onun sənətkarlıq incəliklərini geniş təhlil etməklə Azərbaycanda ilk füzülüşünə olmaq missiyasını da üzərinə götürür. Bu gənc, istedadlı alım Füzuli həkayələri mürəbbə rühu ilə seçilir. Yazmaq böyük cəsədən tələb edir. Təsədüfi deyil ki, özündə bəsərənən qələmənən 100 illik yubileyi təqdim etdi. Mir Cəlal 1947-ci ildə isə "Azərbaycanda ədəbi məktəblər (1905-1917-ci illər)" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir və bir il sonra professor elmi dərəcəsi verilir.

"Füzulinin poetik xüsusiyyətləri" adlı monografiya üzərində 5 il çalışı- şı Mir Cəlal Füzuli möcüzəsinin sirlərini açmaq, onun sənətkarlıq incəliklərini geniş təhlil etməklə Azərbaycanda ilk füzülüşünə olmaq missiyasını da üzərinə götürür. Bu gənc, istedadlı alım Füzuli həkayələri mürəbbə rühu ilə seçilir. Yazmaq böyük cəsədən tələb edir. Təsədüfi deyil ki, özündə bəsərənən qələmənən 100 illik yubileyi təqdim etdi. Mir Cəlal 1947-ci ildə is